

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

Hoca Mesud'un Süheyl ü Nevbahar Mesnevisinde İdealize Kadın: Nevbahar Idealized Woman In Hoca Mesud's Süheyl ü Nevbahar Masnavi: Nevbahar

DOI: 10.5281/zenodo.10445767

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
10.12.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.12.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2023

**Türk Dili ve
Edebiyatı
İncelemeleri
Dergisi**

Dr. Şeyma SARI
Milli Eğitim Bakanlığı
Türk Dili ve Edebiyatı
Öğretmeni

ORCID ID
0000-0002-8808-4274

Öz

Türk edebiyatında mesnevilerde idealize kadın, resmine bakılarak âşık olunan güzel şekilde görülmektedir. Özellikle 14. yüzyılda Anadolu'da Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahar* adlı mesnevisi ve Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşid ü Ferahsad (Hurşidname)* adlı eserleri buna örnek gösterilebilir. Hoca Mesud'un bu eseri hâkim zihniyet ve idealize edilen kadın tipini göstermesi bakımından önemlidir. Eserin konusu beşerî aşka dayanmaktadır. *Süheyl ü Nevbahar* özellikle olay örgüsünün orijinalliği ve şahıs kadrosunun genişliği bakımından okurlarına mesnevi geleneği hakkında zengin bir muhteva sunmaktadır. Ayrıca bu eser, çevresinde hoca sıfatıyla değer kazanmış bir şairin kadına bakış açısına ışık tutması yönüyle kıymetlidir. Bu çalışmanın amacı özelde, *Süheyl ü Nevbahar* eserindeki Nevbahar'ın idealize kadın tipini ortaya koymak, genel anlamda ise Türk edebiyatı şairlerinin "kadın" olgusu hakkındaki fikirlerini incelemektir. Çalışmada konu fişleme ve tasnif yöntemi kullanılmış, Nevbahar ile ilgili beyitler "âşık kadın", "mücadeleci ve avcı kadın", "şair kadın", "akıllı ve kurnaz kadın" alt başlıklarıyla ele alınarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak Nevbahar, eserde güçlü kişiliğiyle topluma öncülük eden idealize kadın olarak sağlam bir kurgu ile anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hoca Mesud, Süheyl ü Nevbahar, mesnevi, idealize kadın

Abstract

In Turkish literature, in masnavis, the idealized woman is seen as a beauty that one falls in love with by looking at her picture. Especially in Anatolia in the 14th century, Hoca Mesud's mesnevi named *Süheyl ü Nevbahar* and Şeyhoğlu Mustafa's works named *Hurşid ü Ferahsad (Hurşidname)* can be cited as examples of this. This work of Hoca Mesud is important in terms of showing the dominant mentality and idealized woman type. The subject of the work is based on human love. *Süheyl ü Nevbahar* offers its readers a rich content about the mesnevi tradition, especially in terms of the originality of the plot and the wide range of characters. In addition, this work is valuable in that it sheds light on the perspective of a poet who gained value as a teacher in his circle. The purpose of this study, in particular, is to reveal the idealized female type of Nevbahar in the work *Süheyl ü Nevbahar*, and in general, to examine the ideas of Turkish literature poets about the phenomenon of "woman". In the study, the subject profiling and classification method was used, and the couplets about Nevbahar were interpreted under the subheadings of "woman in love", "woman a fighter and a hunter", "woman a poet", "a smart and cunning woman". As a result, Nevbahar is described in the work with a solid fiction as an idealized woman who leads the society with her strong personality.

Keywords: Hoca Mesud, Süheyl ü Nevbahar, masnavi, idealized woman

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

GİRİŞ

Mesnevî kelimesi Arapça “sny” kökünden türemiş “ikişer ikişer” anlamına gelmektedir. Edebî terim olarak ise her mısraı kendi arasında müstakil kafiyeli beyitlerden oluşan bir nazım şeklidir. Mesnevîlerin beyit sayılarının sınırsız olması, genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılması ve kafiye bulma kolaylığı sanatçıların olayları hikâyeleştirmede bu nazım şeklini daha çok tercih etmelerini sağlamıştır.

Mesnevîler yazılış amaçlarına göre dört grupta incelenmiştir. Birinci grup mesnevîler okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacı taşırlar. Dinî, tasavvufî, ahlâkî ve ansiklopedi niteliği taşıyan mesnevîler bu gruptadır. İkinci grup mesnevîler okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkıbelerden ya da tarihten alan mesnevîlerdir. Üçüncü grupta sanat yönü ön plânda olan, okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesnevîler yer alır. Bu çalışmaya konu olan Hoca Mesud’un *Süheyl ü Nevbahar* adlı mesnevisi bu gruptadır. Dördüncü grup mesnevîler ise şairlerin gördüğü, yaşadığı olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren; meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesnevîlerdir (Ünver, 1986: 438-443).

Mesnevîler sadece Klâsik Türk edebiyatı açısından değil Türk kültürü ve medeniyetini göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. 11. yüzyılda Yusuf Has Hâcib’in *Kutadgu Bilig* (Arat, 1991, 1988) adlı eserinden başlayarak 19. yüzyılda hikâye ve roman türünün yaygınlık kazandığı Tanzimat Dönemi’ne kadar etkisini sürdüren bu anlatı geleneği Türk toplumunun aşklarını, mücadelelerini, millî ve dinî yaşantısını, sosyal çevresini yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır.

Türk edebiyatında mesnevîler kendinden önceki eserlerden konu veya üslup bakımından etkilenerek yeniden üretilmiştir. 18. yüzyılın mutasavvıf şairlerinden Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk* (Doğan, 2019: 141) adlı eserinin hâtimesinde;

esrârımı mesnevîden aldım

çaldım velî mirî malı çaldım (2020)¹

ifadeleriyle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin *Mesnevî-i Şerîf* (Öztoprak, 2007) adlı eserinden etkilenip iktibas (alıntı) yaptığını rahatlıkla dile getirmiştir. Şeyhoğlu Mustafa da *Hurşid ü Feraḥşad* (*Hurşidname*) adlı mesnevisinde Hoca Mesud’un *Süheyl ü Nevbahar* adlı mesnevisine benzer şekilde beşerî aşk konusunu işlemiştir.

Kurmaca eserlerde şahıs kadrosu toplumsal boyutuyla “tip” veya bireysel nitelikleriyle “karakter” şeklinde karşımıza çıkar. Türk Dil Kurumu’na göre tip, belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi; karakter ise duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse olarak tanımlanmıştır (TDK: 2023).

Sanatçı tiplerinde kahramanın olumlu veya olumsuz niteliklerini ön plana çıkarır: cesur, cömert; korkak, cimri tipleri gibi. Bazı tipler ise kusursuzdur ve belirgin yönleriyle toplumda örnek insan konumundadır (Kaplan, 1996: 11), (Yavuz, 1999: 554). Bu nedenle onlarla gerçek hayatta karşılaşmak zordur. Buna “idealize tip” denilmektedir. Sanatçı, bilinçli şekilde eserdeki şahıslarından birini veya birkaçını öne çıkarıp onların sadece olumlu yönlerini anlatır, böylece kendi “ben” ini yarattığı bu tip ile ortaya koyar. Karakter ise kahramanın hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle, güçlü ve zayıf özellikleriyle bir birey olarak anlatılmasıdır. Bu yönüyle karakter, tipe göre gerçekliğe daha yakındır. Ancak mesnevîlerde kişiler daha çok tip şeklinde anlatılmaktadır. Nitekim Hoca Mesud’un *Süheyl ü Nevbahar* (Dilçin, 1991) adlı eseri ve Şeyhoğlu Mustafa’nın *Hurşid-nâme* (*Hurşid ü Feraḥşad*) (Ayan, 1979) mesnevîlerinde Süheyl ile Nevbahar ve Hurşid ile Feraḥşad genellikle olumlu ve güçlü yönleriyle ön plana çıkarılmıştır.

14.yüzyılda Türk Edebiyatı geniş bir coğrafyada varlığını sürdürmektedir. Türk şiirinin yayıldığı coğrafyanın bir ucu Hârizm’de, bir ucu Mısır’da, Şam’da, Halep’te, Bağdat’ta, İran’da; bir ucu da Anadolu’dadır. Yüzyılın başında Yunus Emre (ö.1320), Gülşehrî (d.1240) ve Âşık Paşa (1272-1332) Türk edebiyatına *Risaletü’n-Nushiyye*, *Mantıku’t-Tayr* (*Gülşen-nâme*) ve *Garib-nâme* adlı mesnevîleriyle ölümsüz eserler bırakmışlardır. Sözü edilen sanatçılar Türkçeye gönül veren ve Türk

¹ Beyitlerin yanında parantez içinde verilen numaralar, ilgili beytin eserde kaçınıcı beyit olduğunu belirtmektedir. Buradaki (2020) ifadesi Şeyh Gâlib’in *Hüsn ü Aşk* adlı mesnevisinin 2020. beytidir.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

dilinin gelişimine katkı sunan bilge ve saygın kişilerdir (Yavuz, 1983: 9). Bu sanatçıları Hoca Dehhânî, Şeyyad Hamza, Yusuf-ı Meddah, Elvan Çelebi, Kutb, Erzurumlu Mustafa Darîr, Fahrî, Kadı Burhâneddin Ahmed, Mehmed, Nesîmî, Ahmedî, Şeyhoğlu Mustafa, Ahmed-i Dâî gibi şairler izler. Hoca Mesud da sözü edilen 14. yüzyıl şairleri arasında önemli bir yere sahiptir (Yavuz, 2010: 631; 2017: 97).

Çağdaş şairlerden Şeyhoğlu Mustafa'nın büyük bir saygı ile andığı ve üstat olarak nitelendirdiği Hoca Mes'ud hakkında Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresinde geçen bir iki cümlenin dışında kaynaklarda çok fazla bilgi yoktur (Dilçin, 1991: 9). Kaynaklardan anlaşıldığına göre babasının adı Ahmed'dir. Şair eserinde kendisini koruyan ve elinden tutan bir büyüğünün olmamasından yakınmaktadır ve çağdaşlarının döneminde devlet adamları tarafından gördüğü değer ve saygınlığa imrenmektedir. Ancak Hoca Mesud şeref ve haysiyetine düşkün gururlu bir kişidir. Türk dilini ustalıkla kullanan Hoca Mesud, eserlerinde bu dilin inceliklerini canlı bir biçimde yansıtmış, söz sanatlarını ustalıkla kullanmıştır. Eserinde adı geçen yeğeni İzzeddin Ahmed, kız kardeşinin oğludur. Şeyhoğlu Mustafa'nın *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ* (Yavuz: 2013) adlı eserinde "Hoca Mes'ud buyurdu." ifadeleri sıkça geçmektedir. Şeyhoğlu Mustafa bahsi geçen eserinde Hoca Dehhânî, Elvan Çelebi, Gülşehrî, Hâs, Yûsuf-ı Meddah, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi şairlerin şiirlerine yer vermekle beraber şiirlerine en çok yer verdiği ve saygıdeğer bir kişi olarak bahsettiği şair Hoca Mesud'dur (Yavuz, 2013: 30). Şairin *Süheyl ü Nevbahar* adlı mesnevisi dışında bilinen diğer eseri ise İranlı şair Sadî-i Şirâzî'nin *Büstân* (1257) adlı eserinden seçilmiş beyitlerden oluşan *Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercümesi*'dir. 1073 beyitten oluşan ve aruzun "Fa'ülün/ fa'ülün/ fa'ülün/ fa'ül" kalıbıyla yazılan ve 1354 tarihinde tamamlanan bu eser ise Sâdî'nin eserinin Türk edebiyatında bilinen ilk manzum çevirisidir. Hoca Mesud her iki eserini de Orhan Bey (1281-1362) zamanında ve olgunluk yıllarında yazmıştır (Dilçin, 1991: 14-17, 23).

Türk edebiyatının 14.yüzyılda Anadolu sahasında beşerî aşkı işleyen ilk mesnevisi Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahâr*, diğer adıyla *Kenzü'l-Bedâyî* adlı eseridir. Yemen padişahının oğlu ile Çin fağfurunun kızı Nevbahar'ın maceralı aşkını işleyen ve 5703 beyitten oluşan eserin ilk bin beytini Hoca Mes'ud'un yeğeni İzzettin Ahmed, devamını ise Hoca Mes'ud yazmıştır. Aruzun "Fe'ülün/ fe'ülün/ fe'ülün/ fe'ül" kalıbıyla yazılan eser 1350 yılında tamamlanmıştır. Eser şekil bakımından klâsik mesnevilerde bulunması gereken bütün bölümleri ihtiva etmektedir. Muhteva bakımından eserin roman tekniğine benzer sağlam bir kurgusu bulunmaktadır. Bu yönleriyle eser türünün en başarılı örneklerindedir (Dilçin, 1991: 27, 184), (Kartal, 2013: 284).

Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahar* adlı eseri 14. yüzyıl Türk edebiyatında kadına bakış açısının anlaşılması açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahar*'ının birinci dereceden kişilerinden Nevbahar'ı idealize kadın olarak incelemektir.

YÖNTEM

Bu çalışmada Cem Dilçin'in *Süheyl ü Nevbahar* incelemesi esas alınmıştır. Eserde Nevbahar ile ilgili beyitler fişlenmiş; beyitlerdeki ifadeler "âşık kadın", "mücadeleci ve avcı kadın", "şair kadın", "akıllı ve kurnaz kadın" şeklinde tasnif edilerek şairin bakış açısına göre yorumlanmıştır. Beyit numaraları beyitlerin yanında parantez içerisinde verilmiştir.

BULGULAR

2. Süheyl ü Nevbahar Mesnevisinde İdealize Kadın: Nevbahar

Süheyl ü Nevbahar eserinde Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin fağfurunun kızı Nevbahar'ın aşk macerası güçlü bir roman kurgusu gibi anlatılmaktadır.²

Nevbahar'ın fiziksel ve ruhsal portresi

² Roman kurgusu hakkında geniş bilgi için Ronald B. Tobias'ın *Roman Yazma Sanatı* adlı eserine başvurulabilir.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

Nevbahar eserin ana kahramanlarından. Çin hükümdarı Fağfur Şah'ın kızıdır ve Süheyl'in resmini görünce hayran kaldığı peri kızı gibi güzel sevdiği. O da Süheyl'i rüyasında görmüş ve Süheyl'e âşık olmuştur. Ancak ağırbaşlıdır. Hemen Süheyl'in karşısına çıkmaz; buluştukları zaman peçesini çıkarıp yüzünü âşığına gösterdiğinde güzelliğiyle onu etkiler. Akıllı, bilgili, aşkı için her türlü fedakârlığı göze alan, iradeli ve güçlü bir Çin prensesidir. Gerektiğinde Süheyl'i yönlendirir, ona akıl verir. Aşkıyla buluşma, tünel kazma, kaçma planını yapar. Ayrıca kurnazdır. Süheyl ile kaçacağı gece babasını ve erkek kardeşlerini içkisine ilaç katarak uyutur. Namusludur ve onuruna düşkündür. Nebbahar, namusuna göz diken insanlardan zekâsı ve kurnazlığı sayesinde kurtulur. Saçları çok uzundur, örgüsünü açtığında ve saçlarını iki yana taradığında misk gibi kokusuyla Süheyl'i etkiler. Süheyl, Nebbahar'ın köşküne çıkmak için kement bulamadığında Nebbahar, saç örgüsünü çözerek Süheyl'e uzatır ve onun yukarı çıkmasına yardımcı olur. Türk edebiyatında 14. yüzyılda *Süheyl ü Nebbahar* eserinde görülen bu motif, Batı edebiyatında masal kahramanı Rapunzel'in saçıyla sevgilisini yukarı çıkarması ile benzerlik göstermektedir. Nebbahar'ın yüzünü çok az kişi görmüştür. Peçesini açtığında onun yüzünün aksi suya düşmüş ve Nakkaş kendinden geçmiştir. Ancak Nebbahar'ın güzelliğinin, hatta bir kaşının dahi tam olarak çizilmesi ve tarif edilmesi mümkün değildir.

Olay örgüsü

Yemen padişahı Bahr çok zengindir, fakat ölümünden sonra tahtını ve malını bırakacağı bir evladı yoktur. Çocuğunun olması için çok dua eden bu cömert padişahın duası kabul olur ve bir oğlu dünyaya gelir. Bahr oğlunun ismini Süheyl koyar, ona zamanının ilim ve hünerlerini öğretir. Süheyl büyüüp on yedi yaşına girdiğinde babası ona devlet büyüklerinin huzurunda tacını, tahtını ve kırk oda dolusu hazinesini bırakır. Bir gün Süheyl kendisine bırakılan hazinelerle dolu odaları gezerken odalardan birinin kapısının kilitli olduğunu fark eder, babasından o kapının anahtarını gizlice alıp içeri girer. Bu odanın tavanına nakşedilmiş resimdeki kıza âşık olur ve onu görmeyi istediğinden günden güne zayıflar. Bahr, Süheyl'in gördüğü kızın resmini yapan nakkaşı bulur ve o kızın Çin fağfurunun kızı Nebbahar olduğunu öğrenir. Süheyl, babasının ısrarına rağmen Çin'e yolculuk yapmaya karar vermiştir. Bahr ise oğlunu yanından ayırmak istemese de Süheyl'in kararlılığı karşısında dayanamaz ve onu nakkaşla birlikte Çin ülkesine yolcu eder. Süheyl'in Çin'e doğru giderken konakladığı yerlerde o bölgenin ileri gelenlerine ve halkına ziyafet ve hediyeler vermesi ününü artırmıştır. Nitekim Süheyl ile nakkaş Çin sınırına ulaştıklarında Süheyl'in haberi Çin fağfuruna gelmiştir. Ayrıca Nebbahar, Süheyl'i henüz yolda iken rüyasında görmüş ve ona âşık olmuştur. Hasretle Süheyl'in gelişini beklemektedir. Çin ülkesinde de ziyafetler verip Çin fağfurunun dostluğunu kazanan Süheyl, orada kalmak için nakkaşın hilesiyle kendine Nebbahar'ın köşküne yakın bir saray yaptırır, Nebbahar ile gizlice görüşürler. Önceleri gece görüşen âşıklar, bir süre sonra köşkün altına tünel kazarak daha rahat haberleşirler. Bir süre sonra ailesini özleyen Süheyl, Nebbahar'ı da yanına alarak Yemen ülkesine birlikte gitmek ister. Bunun için Nebbahar'la kaçış planı yaparlar. Ancak plan istedikleri gibi gitmez ve Nebbahar'la Süheyl'i, birbirlerini uzun süre bulamayacakları zorlu bir yolculuk beklemektedir. Çin fağfuru ve Nebbahar'ın ağabeyleri onun Süheyl ile kaçtığını öğrenince aramaya çıkarlar ve Süheyl'i nakkaşla birlikte zannederek Yemen ordusuyla savaşa tutuşurlar. Çin ordusu, Yemen ordusunu yener. Nakkaş bu savaşta esir alınır ve ordu komutanı dâhil pek çok askerini kaybeder. Nebbahar Süheyl'i ararken güzelliğinden dolayı kendine âşık olan Saluk, Cühud ve Kaytas'ın elinden kurtulmayı başarır ve asıl kimliğini gizleyerek Tufan şehrine hükümdar olur. Süheyl ise dostu nakkaşın izini kaybeder, Nebbahar'ı ararken başı derde girer, arkadaş edindiği Calus ve Haveran Şah vasıtasıyla çeşitli maceralara atılır. Süheyl, nakkaşı bulunca dostuyla beraber Nebbahar'ı aramaya devam eder. Süheyl ve Nakkaş Yun şehrinin zalim hükümdarı tarafından suçsuz yere hapsedilir, ancak zindancı tarafından kurtulmayı başarırlar. Sonunda Süheyl ve nakkaşın yolu Nebbahar'ın hükümdar olduğu Tufan şehrine düşer. Nebbahar, Süheyl'i bulmak için şehrin dört tarafına sakahane yaptırarak kendi resmini oraya nakşettirir. Böylece su içmek için yolu düşen âşıklar onun resmini görünce ağlayıp feryat eder, Saluk ve Cühud bu durumda saraya getirilir. Kaytas da bu resmi gördükten sonra Nebbahar'ın sarayına gelir. Bu durumda en son Süheyl ve nakkaş saraya getirilmiştir. Nebbahar, halkın katıldığı büyük bir ziyafet düzenleyerek saraya getirilen Saluk, Cühud, Kaytas ve Süheyl'in başından geçenleri anlatır. Sonra da kendi başına gelenleri anlatır. Nebbahar halkın gözünün önünde olayları anlatarak asıl kimliğini açıklar, Süheyl'i tahta geçirir, nakkaşı vezir tayin eder. Nakkaş da Saluk'u ölümle, Cühud'u sopyayla cezalandırır.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

Kaytas'ı affedip memleketine hediyelerle gönderir. Süheyl, babasına, kayın pederine, arkadaşı Calus'a ve Haveran Şah'ına mektup yazarak olanları anlatır. Nihayet âşıklar birbirine kavuşurlar ve büyük bir düğün tertip edilir. Süheyl ile Nevbahar'ın Hümmam adında bir oğlu olur. Oğulları büyüdüğünde Tufan şehrinin tahtını Hümmam'a bırakıp Yemen hükümdarı Bahr'ı ziyarete giderler. Orada bir çocukları daha dünyaya gelir. Süheyl, bu ziyaretten kısa bir süre sonra vefat eden babası Bahr'ın yerine Yemen padişahı olur. Ülkesinde adaleti ve huzuru temin eder.

Nevbahar'ın idealize kadın olarak eserde nasıl işlendiği ise âşık kadın, mücadeleci ve avcı kadın, şair kadın, akıllı ve kurnaz kadın başlıklarıyla incelenecektir.

2.1. Âşık kadın

Nevbahar eserde hem âşık hem de mâşûk (sevgili) konumundadır. Güzelliği dillere destan olan Nevbahar, Süheyl'in kendisini görmeden âşık olduğu sevgilidir. Eserde bununla ilgili olarak;

çü havz üzre ańsuzda kıldı nazar
su içinde şüret görür ol meger

perî-peyker ü şîve vü nāzlu
bilür kim ola kıbbede yazılı

başın götürüp yukarı bahtı ol
yüregini 'ışk odına yahtı ol

(514- 516)

denilmiştir. Onu görenler güzelliğine kapılır ve hemen âşık olup kendilerini kaybederler. Esere göre güzellik hem düşman hem de bir silahtır. Ancak Nevbahar'ın bu güzelliği, kendisine çoğunlukla zarar verir. Örneğin Zenci Saluk, onun güzelliği karşısında yenilip kendisini sürekli takip edecektir. Aynı şekilde Cühud ve Kaytas da onun güzelliğine meftûn olup Nevbahar'ı elde etmenin yollarını arayacak ve onun peşine düşecektir. Ancak Nevbahar'ın gönlü Süheyl'dedir. Eserde Nevbahar'ın güzelliği dolayısıyla sürekli âşıklarından kaçtığını ve Tufan ülkesinde yüzünü gizleyerek ve kendisini erkek olarak tanıtarak padişahlık yaptığını görürüz. Nevbahar aynı zamanda güzelliğinin farkında biridir. Zor durumda kaldığında güzelliğini silah olarak kullanır. Örneğin Zenci Saluk'tan kurtulmak için örtüsünü açar. Saluk, onun güzelliği karşısında mest olur ve Nevbahar'ın güzel sözlerine de kanarak geri dönüp Süheyl'i öldürmeye karar verir. Böylece Nevbahar onu kendisinden uzaklaştırarak ormana doğru kaçar.

2.2. Mücadeleci ve avcı kadın

Nevbahar mücadeleci ve avcı kadın özellikleri de göstermektedir. Ata binmeyi, ok ve kılıç kullanmayı bilen Nevbahar, aşkı için mücadele etmekten çekinmez. Aşağıdaki beyitlerde Nevbahar'ın tünel kazmak için saçını ve eteğini toplaması, nazik bedeninin toza toprağa bulaşması tasvir edilmiştir.

alup balta hoş işine başladı
zihî 'ışk gör ne belā işledi

ol oht olıcaķ tırdı hem nev-bahār
bilürdi yirüñ kılayın kıanda var

kıodı bir yaña nāzı vü yüz şuyın
kıuşandı vü kıaldı biline soyn

bölük saçların tıtdı vü tıladı
şanayduñ hemişe işi ol idi

şunuñ bigi baltayı şalar idi
diyeydüñ ki ispeh-şālār idi

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

bilezükden üşenür iken qolı
nite balta şalmağa vardı eli

şu zülfi ki qoşusu cāna tüze
reva gördi kim hep bulaşa toza (1967- 1973)

Nevbahar Saluk'tan kaçarken yolunu şaşırıp tabiatın acımasızlığıyla baş başa kaldığında aç kalmamak için geyiği avlar, meyveli ağaçların bulunduğu yerde ağaçların meyvelerinden yiyerek hayatta kalmayı başarır. Eserde onun geyiği avlama ve pişirip yeme sahnesi şu beyitlerle anlatılmıştır:

inen üzdi açlıq anuñ kuvvetin
görür bir geyik sürer aña atın

qovar anı bir iki bilen aşurur
yiter çün kolaylanur u yanaşur

sunar kırbanından çıkarur yayın
erenler bigi ol kız oynar oyn

çeker terkeşinden seher yil bigi
uluñı kayın u tavşancıl yüñi

hiç endikmeyin kolayın gözledi
çü birağdı şaşt [u] oqın gezledi

tutar şol qolın toğru bu kez sağın
öñince ho eşti kaçadur şıgın

üzegü gerüp cüst şığadı qol
yayı bağrınıñ içine girdi ol

degül mi 'acep qatı yayı çeküp
at üstinde degül ki yirde çöküp

irişdürdi kiriş bilin qulağa
qavuşdurdı demren ucın dırnağa

şanasın qulağına oñuñ gezi
gerek quta yā söyleyeydi sözi

ya avcı içinde yüzük var idi
ki demren anı varup arar idi

şavuşdurmadı manzarından gözin
sıvışdurmadı şastdan oq gezin

aracuk yiri gözleyüben dürüst
nazar bağladı şeşti şaştını cüst

bir oñ urdı geçdi geyikden öte
zihî kız ki şunun bigi oñ ata

bir iki dağı urdı eğlenmeyin
geh öteleyügeh geçürü boyun

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

geyiği çü yir üzre birahtı ol
revan çaqdı çakmağa od yahtı ol

bişürdi vü yidi vü dirdi ögin
yiyesi yimemişdi aña degin (2878- 2895)

2.3. Şair kadın

Eserde Nevbahar kendisini güzel ifade eden ve sözü ustaca kullanan bir kadındır. Hatta Süheyl'e aşkını şiirlerle dile getirmektedir. Türk halk şiirinde görülen "dedim-dedi" şeklinde söyleyişlerin benzeri Süheyl ile Nevbahar'ın aşklarını dile getirirken işlenmiştir. Eserde Nevbahar'ın, ormanda geyiği avladıktan sonra yorgunluktan uyuyakalıp rüyasında Süheyl'e hitaben söylediği gazelde geçen;

ol ten ki canı olmaya diri geze benven
kişi ki inen cān u cihandan bize benven

şol kim dün ü gün dürişe bir lahza içinde
uyhūsımı yeñmeye yolından aza benven

ol kimse ki dağıtmağičün kendü düzenin
bir dürlü dahı vara vü düzen düze benven

yoğ işe vü olmayası sevdaya tolaşup
yarından u cānından ümiz̄in üze benven

yañlışlığı kendüzüme ben yañılup itdüm
toğrusını diyici gelicek söze benven

bu cehl ile ben kendüme işledüğüm işi
'aklı olan ayruğa nitesi size benven

dün buçuğı elükdürmiş iken güneşi koyan
gölge kıovan u yazuyı yazan bize benven (2898-2904)

ifadeleriyle Nevbahar şair kadın gibi resmedilmiştir. Eserde Nevbahar'ın ağzından 3 gazel, Süheyl'in ağzından ise 12 gazel olmak üzere toplam 15 gazel bulunmaktadır (Dilçin, 1991: 129). Mesnevîde gazellere yer verilmesi Hoca Mesud'un şairlik yeteneğini konuşturması olarak düşünülmelidir. Sanatçılar mesnevîlerde âşıkların konuşmalarını genellikle gazel tarzı şiirlerle dile getirirken şiirdeki ustalıklarını da ortaya koyarlar. Nevbahar'ın dilinden aşk duygusunun anlatıldığı beyitlerde "düzenini dağıtmak, uykusunu yenmek, yolunu şaşırarak, olmayacak işe girişmek" gibi yerel söyleyişlerin ustaca kullanılması, ifadelerdeki sadelik ve samimiyet kahramanın duygusu ve düşüncelerine nüfuz edilmesine imkân vermektedir.

2.4. Akıllı ve kurnaz kadın

Nevbahar eserinde hem akıllı hem de kurnaz bir kadındır. Nevbahar'ın babası Çin fağfurudur ve Süheyl'i görünce çok beğenmiştir ancak onun Çin ülkesine neden geldiğini bilmemektedir. Nevbahar Süheyl henüz yolda iken atlı bir yiğidi rüyasında görüp âşık olmuştur. Nevbahar babasının annesine anlattığı yiğit kişinin Süheyl olduğunu anladıktan sonra Süheyl'in nakkaşla dünyayı gezmek için yolculuk yapmadığını, kendisi için ülkesini bırakıp Çin'e kadar geldiğini fark etmiş, ancak bu durumu anne ve babasından gizlemiş, bir tek dadısıyla paylaşmıştır.

atasından işidicek nev-bahār
ki 'ışk ile nice süheylī añar

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

öğinde didi bu yiğit gördüğü
kime kim ire gönlünü virdüğü

yalandur ki diler cihāni geze
dileği buyidi ki gele bize

işitmiş durur benzer adımı ol
ki geldi bu araya dek döğdi yol

bu konuğlığı u bu bağışladuğı
kişi işlemedügin ol işledüğü

düzetmiş durur ol bizimçün tuzah
ki uşlu kişidür ü fikri uzağ

(1125-1130)

Nevbahar, Çin ülkesine varmadan ünü duyulan Süheyl'e dadısını göndererek onun ağzını aratır ve gerçeği öğrendikten sonra onunla görüşmek için hemen buluşma ayarlar.

Nevbahar dışadönük ve kurnazdır. Süheyl ile kaçmak için plan yapan ve uygulayan, sorunlara hemen çözüm üreten kıvrak bir zekâsı vardır. Eserde Nevbahar'ın saki (içki dağıtan hizmetçi) kılığına girerek³ babasının ve erkek kardeşlerinin içkilerine uyku ilacı katması, babası içkisini alırken Nevbahar'a benzettiği sakinin yüzüne daha yakından bakıp adını sorunca, babasına yakalanmamak için adını söylememesi buna örnek gösterilebilir. Nitekim Hoca Mesud bu durumu şu beyitlerle dile getirmiştir:

degül mi 'acep gör neler işler ol
nite başarur şunca şarp işler ol

hemān gördüğü sā'at elinde cām
dahı devr olmamış iken tamam

atasına içürdi vü didi nüş
ki ya'ni neler kılavān saña uş

iki kardaşına hem eyle itdi ol
dürişdi vü süciyi içürdi bol

üçü dahı bir demde esridiler
anuñ göñli hoş lā-şek anı diler

(2329-2333)

Ayrıca Nevbahar'ın Kaytas'ın kızkardeşiyle karşılaştığında Kaytas'ın sevdiği kızın kendisi olduğunu ona söylememesi, kendini erkek kılığında tanıtarak Tufan ülkesinde padişahlık yapması, Süheyl'i bulmak için ülkenin dört tarafına sakahane inşa ettirip resmini yaptırması ve Tufan ülkesine gelen âşıklarına gerçek durumunu halkın önünde açıklaması ve her şeyi anlatması da onun akıllı ve kurnaz olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Eserde bütün olayların Süheyl ile Nevbahar'ın merkeze alınarak işlendiği ve iki kahramanın idealize edilerek ön plana çıkarıldığı göze çarpmaktadır. Nevbahar'ın Süheyl'e kavuşmak için karşılaştığı zorluklarla mücadelesi onun güçlü bir kadın olduğunu göstermektedir. Eserde narin

---

³ Klasik Türk şiirinde kılık değiştirme motifleriyle ilgili olarak Nuran Tezcan'ın *Divan Edebiyatında Aşk, Kadın Kahramanlar ve Kıyafet Değiştirme Motifi* adlı çalışmasına başvurulabilir.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

vücutuyla ve güzelliğiyle ön plana çıkan Nevbahar, âşığına kavuşmak için çetin yolculuklara katlanmıştır. Nevbahar'ın eserde topluma öncülük eden bir kadın olarak işlendiği görülmektedir. Bu çalışmada Nevbahar'ın idealize edildiği niteliklerden âşık kadın, mücadeleci ve avcı kadın, şair kadın, akıllı ve kurnaz kadın tipleri incelenmiştir.

Sanatçı kişilerini romandaki gibi kendi ağzından konuşturarak sağlam bir kurguyla anlatmıştır. Bu durum okuyucunun eserin kişilerini daha iyi tanıyıp tahlil etmesine imkân vermektedir. Ayrıca bu eser 14. yüzyılda Anadolu'da Türk dilinin ulaştığı zirveyi göstermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmada Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin kadına bakış açısı, Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahâr* adlı eseri örneklem alınarak incelenmiştir. Eserin birinci dereceden kişilerinden Nevbahar'ın tahlilinin yapıldığı bu çalışma, Türk edebiyatındaki mesnevilerde tasvir edilen kadın portrelerinin incelenmesine ve Türk sanatçılarının kadına bakış açısının anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

YAZARLIK KATKISI

Bu çalışma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Türk Dili ve Edebiyatı İncelemeleri Dergisi

Year: 1 - Number: 2 p. 106-115, Fall 2023

KAYNAKÇA

- Arat, Reşit Rahmeti (1991). *Kutadgu Bilig: I Metin*, 3.Baskı, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arat, Reşit Rahmeti (1988). *Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig II Çeviri*, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ayan, Hüseyin (1979). *Şeyhoğlu Mustafa, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd): İnceleme-Metin- Sözlük- Konu Dizini*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Çelebioğlu, Âmil (2018). *Türk Mesnevi Edebiyatı: Sultan İkinci Murad Devri*, Yayına Hazırlayan: Sebahat Deniz, s.19, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Dilçin, Cem (1991). *Mes'ûd Bin Ahmed, Süheyl ü Nev-bahâr: İnceleme- Metin- Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Kaplan, Mehmet (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3: Tip Tahlilleri (Türk Edebiyatında Tipler)*, İstanbul: Dergâh Yayınları, Üçüncü Baskı, s. 11, 112, 120.
- Kartal, Ahmet (2013). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevî*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, s. 284.
- Öztoprak, Nihat (2007). *Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf*, Çeviren: Süleyman Nahîfi- Âmil Çelebioğlu, İstanbul: TİMAŞ Yayınları.
- Tezcan, Nuran: (2012). Divan Edebiyatında Aşk, Kadın Kahramanlar ve Kıyafet Değiştirme Motifi, *ACTA TURCICA Çevirimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl IV, Sayı: 2-1, s.104-117.
- Tobias, Ronald B. (1996). *Roman Yazma Sanatı*, Çeviren Mehmet Harmancı, İstanbul: Say Yayınları.
- Ünver, İsmail (1986). *Mesnevî, Türk Dili: Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı: 415-416-417, s. 438-443, Ankara: Türk Dil Kurumu Dergisi Yayınları.
- Yavuz, Kemal (1983). XIII-XIV. Asır Dil Yadigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 27, s. 9-57.
- Yavuz, Kemal (1999). Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Yılları Şairlerinden Olan Âşık Paşa'ya Göre Ordu Fikri ve Alp Tipi, *Osmanlı 9, Kültür ve Sanat*, s. 554-566, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2010). XIV. Yüzyılda Türk Edebiyatı ve Bazı Dikkatler, *Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, s. 631-636, Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2013). *Şeyhoğlu Mustafa Kenzî'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ: Büyüklerin Hazinesi Âlimlerin Mihenk Taşı*, s.30, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2017). *Bir Ömrün Yazıları*, s.97, İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları.

E- KAYNAKÇA

Doğan, Muhammet Nur (E-kitap). *Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri Dizisi, S. 419. [Erişim tarihi: 06.11.2023]

TDK Güncel Türkçe Sözlük (Erişim tarihi: 15.07.2023). <https://sozluk.gov.tr/> tip, karakter.